

УДК 355

DOI: [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2019-6\(189\)-47-50](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2019-6(189)-47-50)

Луценко Богдан

ORCID iD <http://orcid.org/0000-0003-2302-0058>

ЛІДЕРСТВО В НАЦІОНАЛЬНІЙ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ: УРОКИ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ

А Розкрито зміст понять «військове лідерство», «військовий лідер»; на підставі класифікації зарубіжних науковців щодо феномену лідерства з'ясовано, що визначення лідерства корелюють із визначенням лідерства військовослужбовця. На прикладі досвіду колективу фонду «Повернись живим», отриманого під час вивчення феномену військового лідерства у США та інших державах НАТО, розкрито його адаптацію до українських реалій. Доведено доцільність упровадження засобів тренінгових технологій у навчання військовослужбовців як конструктивного підходу у формуванні лідерських якостей командирів.

Ключові слова: військове лідерство; військовий лідер; лідерські якості; тренінгові технології; військовослужбовець; міжнародний досвід

Актуальність проблеми. Для ефективного керівництва підлеглими сучасному офіцеру Національної гвардії України недостатньо мати статус офіційного лідера. Місія офіцера-лідера полягає в тому, щоб на прикладі своїх особистих і професійних здатностей впливати на військовослужбовців, розвивати і виховувати у них лідерські якості, що, у свою чергу, буде сприяти якісній підготовці військової частини до виконання завдань за призначенням у різних умовах обстановки, підтримання військової дисципліни та морально-психологічного стану особового складу.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Останнім часом спостерігається інтерес як до проблеми лідерства, так і до ролі лідера в колективі як домінуючої особистості. Наукові напрацювання вітчизняних дослідників Н. Агаєва, Л. Грень, Є. Денисенка, С. Калашнікової, Л. Лебедик, Н. Лозинської, О. Луценко, О. Романовського, В. Стрельнікова та ін. є цьому підтвердженням.

Так, авторським колективом на чолі з Н. Агаєвим розроблено психологічне забезпечення розвитку лідерських якостей майбутніх офіцерів: основні положення сучасних теоретичних уявлень про феномен лідерства; психологічну структуру лідерських якостей майбутнього офіцера; визначено основні особливості, чинники розвитку лідерських якостей курсантів, процедуру кількісного оцінювання рівня розвитку їхніх лідерських якостей; представлено комплексну цільову програму розвитку лідерських якостей курсантів [1].

На увагу заслуговує дисертаційне дослідження Є. Денисенка, в якому викладено нове вирішення проблеми формуванню адміністративно-управлінської культури майбутніх офіцерів Національної гвардії України у процесі професійної підготовки, розроблена навчальна програма курсу «Військове лідерство в арміях передових країн світу» [3].

Аналізу результатів методики дослідження педагогічних умов формування свідомого ставлення до навчання майбутніх офіцерів Національної гвардії України присвячена стаття О. Луценко, у якій доведено, що обов'язок підготовки майбутніх офіцерів Національної гвардії України покладається на педагогічне середовище на рівні окремого ЗВО [6].

У своєму дослідженні Л. Лебедик і В. Стрельніков пропонують дев'ять кроків швидкого, ефективного і простого навчання лідерству, що може мати місце в підготовці майбутніх офіцерів-лідерів [5].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Не зменшуючи роль наукових розвідок вітчизняних дослідників із проблематики формування лідерських якостей військовослужбовців, у межах нашої публікації звернемося до зарубіжного досвіду з формування і розвитку лідерського потенціалу особистості військовослужбовця.

Мета статті: розглянути міжнародний досвід військового лідерства та впровадження окремих важливих його елементів у військових підрозділах України засобами тренінгових технологій.

Викладення основного матеріалу. Відповідно до проекту Статуту Збройних Сил України керівництво військовими формуваннями базується на принципах єдиноначальності, добросовісності, індивідуальної відповідальності, меритократії та гендерної рівності, що передбачає відбір, призначення на посади та просування по службі осіб, які мають освіту, досвід і досягнення у певній сфері діяльності та забезпечує постійний розвиток потенціалу військової частини» [4, с. 53]. Такою особою повинен стати військовий лідер, «якому військовий підрозділ (бойова група, команда) за будь-яких обставин надає право приймати важливі для нього рішення, що відповідають інтересам і визначають напрям і характер його діяльності. Військовий лідер здатний забезпечити успішне виконання завдань, згуртувати особовий склад для злагодженої бойової роботи, максимально задовольняти індивідуальні потреби військовослужбовців і вести їх до досягнення поставленої мети» [2].

На переконання Л. Кримець, «військовий лідер, у силу взятої на себе відповідальності, надихає та впливає на людей, домагається досягнення поставлених цілей. Лідери мотивують людей як усередині, так і за межами військового товариства; вони спрямовують власну діяльність, мислення та приймають рішення для забезпечення якомога якісніших результатів професійної діяльності та розвитку військової організації» [4, с. 54].

Перш, ніж розглянути впровадження міжнародного досвіду військового лідерства у лавах Національної гвардії України, зупинимось на класифікації зарубіжних науковців щодо феномену лідерства, подану у скороченому вигляді дослідниками на чолі з О. Романовським:

1. Лідерство як центр групових інтересів, коли лідер розглядається як духовно-емоційний центр групи, який визначає її структуру, атмосферу, ідеологію та групові процеси (С. Кулі, Є. Мемфорд, Л. Бернард).

2. Лідерство як характеристика особистості й ефектів, що нею породжуються (Р. Стогділл, Р. Кричевський).

3. Лідерство як мистецтво досягнення згоди або підпорядкування, що зумовлює процес або здатність лідера організувати людей на ефективне співробітництво (Ф. Філіпс, У. Бенніс, Ф. Олпорт).

4. Лідерство як дія і поведінка (Ф. Фідлер).

5. Лідерство як інструмент досягнення цілі або бажаного результату (Р. Кеттел, К. Девіс).

6. Лідерство як взаємодія, у процесі якої люди об'єднуються навколо успішнішої людини, відчуваючи в неї особисту зацікавленість і визнаючи, що вона є носієм цілей, програм і методів дії, а також норм і цінностей групи (П. Друкер, С. Браун).

7. Лідерство як уміння переконувати (політичні, громадські, частіше за все неформальні організації).

8. Лідерство як здійснення впливу (Р. Стогділл, Ф. Хейман, М. Чемерс).

9. Лідерство як владні відносини (О. Євтихов).

10. Лідерство як результат рольової диференціації (М. і К. Шеріф, С. Джибб).

11. Лідерство як бачення перспективи (У. Коулі, О. Кудряшова).

12. Лідерство як слідування особливим цінностям (основа сучасних ціннісних теорій лідерства) [7, с. 8–12].

На підставі наведеної класифікації з'ясуємо, як дані визначення лідерства корелюють із визначенням лідерства військовослужбовця.

Лідерство як центр групових інтересів: завдання лідера-військовослужбовця – представляти інтереси своїх підлеглих (від умов повсякденної діяльності до реальних обставин виконання бойових завдань).

Лідерство як характеристика особистості: професійне володіння науковими методами управління військами (силами); особисті лідерські якості.

Лідерство як мистецтво досягнення згоди або підпорядкування: підтримання військової дисципліни та морально-психологічного стану особового складу військової частини.

Лідерство як дія і поведінка: захист національних інтересів України; протидія тероризму та незаконним збройним конфліктам, надання підтримки цивільній владі.

Лідерство як інструмент досягнення цілі або бажаного результату і лідерство як здійснення впливу: «лідерство військовослужбовця – процес неформального впливу на особовий склад на основі чіткого формулювання мети, визначення способів її досягнення, ефективної внутрішньої комунікації, мотивації до дії під час підготовки і виконання поставлених завдань, забезпечення механізмів удосконалення бойових спроможностей, інтегрального розвитку і згуртування особового складу в єдину команду» [2].

Лідерство як взаємодія: «лідерство спонукає до здобуття авторитету і успішного командування підрозділом. Наприклад, командир без авторитету не є лідером. Військовий лідер – це завжди авторитетна людина. Але будь-який авторитетний військовослужбовець не завжди є військовим лідером. Лідерству можна навчитися. Чим більше військових лідерів, а не тільки одних командирів і начальників – тим сильніша армія. Ними необхідно стати кожному – від солдата до генерала» [2].

Лідерство як уміння переконувати: «доведення до свідомості військовослужбовців, що народ країни, уряд, командування надзвичайно цінують працю військового, поважають його професію» [4, с. 57].

Лідерство як владні відносини: «у сучасному інформаційному суспільстві владою можуть бути наділені лише особи, що володіють відповідними професійними компетенціями та здатністю брати на себе величезний тягар відповідальності. Саме такі особистості формуються в системі розвитку лідерства, що дає підстави сподіватись

на формування нової військової еліти, що зробить свій внесок у вирішення сучасних і майбутніх викликів і загроз із якими стикається і буде стикатися людство у ХХІ столітті» [4, с. 56].

Лідерство як результат рольової диференціації: динамічний процес взаємодії військового лідера з підлеглими; постійний зв'язок між потребами людей, ними самими та їхніми лідерами-командирами в межах військового середовища.

Лідерство як бачення перспективи: військовому лідеру «дуже важливо «стояти твердо на землі» і не відриватись далеко від образу лідера як людини, що вказує шлях, об'єднує і згуртовує людей у команду, заохочує їх прикладом і словом продовжувати рухатись за напрямом, не зважаючи на труднощі і небезпеки на шляху» [2].

У контексті нашого дослідження на увагу заслуговує наукова робота Л. Кримець, у якій автор пропонує ознайомитися з тим, «як саме феномен «лідерство» та фундаментальні демократичні цінності знайшли вираження в проєкті Статуту Збройних Сил України, Кодексі честі «The NATO Code of Conduct» і стандартах підготовки фахівців у країнах – членах НАТО» [4]. Багато з цих положень мають спільне з поглядами вітчизняних науковців, представниками владних структур. Автором визначено аксіологічний аспект феномену «влада» у контексті сучасного інформаційного суспільства і проведено екстраполяцію теоретичних положень у контекст військово-професійного середовища армій провідних країн-членів НАТО та сучасного українського війська через концепт «лідерство»; розкрито концепт «лідерство» за стандартами підготовки НАТО. Також розглянуто демократичні цінності, що складають етичну основу формування сучасного українського війська, що відповідатиме вимогам часу та стандартам НАТО: «Єдність, Вірність, Відповідальність, Неупередженість та Професіоналізм» [4, с. 56].

Лідерство як слідування особливим цінностям: «відповідальність є базовим етико-моральним атрибутом військового лідера та фундаментальною демократичною цінністю, що відображена в Кодексі честі цивільного та військового персоналу НАТО. У системі розвитку лідерства в арміях країн-членів НАТО офіцери і цивільні керівники повинні свідомо, постійно і цілеспрямовано покращувати власні лідерські компетентності, карбувати лідерські якості та сприяти розвитку військової організації» [4, с. 56].

За словами керівника військового відділу фонду «Повернись живим», «офіцер мусить бути визнаним лідером за своїми якостями, що забезпечує успіх дій підлеглих військовослужбовців» [8].

Тому досвід, отриманий колективом фонду під час вивчення феномену військового лідерства у США та інших державах НАТО, протягом останнього року знайшов свою адаптацію у українських реаліях: стартував пілот-

ний освітній курс для офіцерів молодшої командної ланки «Менеджмент та лідерство у військовому підрозділі» на базі постійної дислокації 28-ї окремої механізованої бригади Збройних Сил України (поблизу Одеси). Мета курсу – за допомогою тренінгових технологій покращити ефективні інструменти позиціонування командирів як надійних лідерів у військових підрозділах [8]. На переконання керівника фонду, «офіцер мусить бути визнаним лідером за своїми якостями, що забезпечує успіх дій підлеглих військовослужбовців», а конструктивним підходом у формуванні лідерських якостей командирів є формат тренінгів – поєднання теоретичних знань із набуттям практичних кейсів». Таким чином, уперше в армійських умовах реалізуються окремі важливі елементи лідерства і менеджменту, опанування яких має місце у військових ЗВО та академіях.

Заняття з офіцерським складом бригади проводяться у формі тренінгів і кейс-методу – запозичена практика Гарвардського університету. Під час проведення тренінгів із командирами молодшої ланки застосовуються рольові вправи, які націлюють на розв'язання бойових та інших завдань, зворотний зв'язок з підлеглими по службі, аналізу моделей поведінки і формування відносин між військовими. Такі завдання дозволяють офіцерам зрозуміти свої сильні й слабкі місця, разом із тренерами аналізувати помилки, що унеможлиблює їхні припущення як в умовах бою, так і під час рутинної служби у військовій частині. Проведення тренінгів сприяє виробленню в офіцерів таких рис характеру, як візійність, драйв, цілісність, справедливість, зваженість, критичність суджень. Компетентність військового лідера знаходить своє відображення у критичних ситуаціях, наприклад, у бою, коли не можна припускати, щоб підлеглими опанувало почуття страху. На думку керівників проєкту, системність навчання офіцерського складу за допомогою тренінгових технологій «сприятиме боєготовності армійських підрозділів» [8], покращенню рівня збройного захисту держави», піднесенню престижності служби в армії.

Результати дослідження. Незаперечним є факт, що Національна гвардія України є гарантом державної безпеки нашої країни, запорукою розвитку українського суспільства. Тому формування свідомого військово-службовця-лідера, носія моральних цінностей нації, захисника інтересів країни, гідного її представника на міжнародній арені є першочерговим завданням держави. Упровадження передового досвіду країн НАТО щодо формування лідера-військовослужбовця, адаптування його до українських реалій можливо за умов активного навчання лідерству офіцерського складу з використанням тренінгових технологій.

Висновки з даного дослідження. Таким чином, результати проведеного нами дослідження дозволили зробити такі висновки:

– по-перше, лідер-військовослужбовець є особистістю, на яку покладена велика місія – безпека держави, недоторканість її кордонів, подальший розвиток українського суспільства;

– по-друге, наведена нами класифікація зарубіжних науковців щодо феномену лідерства корелює з визначенням лідерства військовослужбовця, а фундаментальні демократичні цінності українського офіцера-лідера й офіцера-лідера країн НАТО мають багато спільного;

– по-третє, впровадженню міжнародного досвіду з формування лідерських якостей офіцерів-військовослужбовців сприятиме системне навчання офіцерського складу за допомогою тренінгових технологій.

Перспективи подальших розвідок, на нашу думку, є проведення моніторингу серед військовослужбовців щодо наявності лідерських умінь як якісних й ефективних інструментів у діяльності командира-лідера.

Список використаних джерел

1. Агаєв Н. А., Кокун О. М., Пішко І. О., Лозінська Н. С. та ін. Психологічне забезпечення розвитку лідерських якостей майбутніх офіцерів : метод. посіб. Київ : НДЦ ГП ЗСУ, 2014. 209 с.
2. Бойко О. Суть прямого лідерства в армії. URL : <https://enigma.ua/articles/sutb-pryamogo-liderstva-v-armii>
3. Денисенко Є. В. Формування адміністративно-управлінської культури майбутніх офіцерів Національної гвардії України у процесі професійної підготовки : автореф. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Запоріжжя, 2018. 20 с.
4. Кримець Л. Лідерство як особлива форма влади у сучасному військово-професійному середовищі. Вісник Національного університету оборони України. 2018. № 2 (50). С. 51–58.

Луценко Богдан. Лідерство в Национальной гвардии Украины: уроки международного опыта.

А Раскрыто содержание понятий «военное лидерство», «военный лидер»; на основании классификации зарубежных учёных относительно феномена лидерства выяснено, что определения лидерства коррелируют с определением лидерства военнослужащего. На примере опыта коллектива фонда «Вернись живым», полученного при изучении феномена военного лидерства в США и других странах НАТО, раскрыто его адаптацию к украинским реалиям. Доказана целесообразность внедрения средств тренинговых технологий в обучение военнослужащих в качестве конструктивного подхода в формировании лидерских качеств командиров.

Ключевые слова: военное лидерство; военный лидер; лидерские качества; тренинговые технологии; военнослужащий; международный опыт

Lutsenko Bohdan. Leadership in the National Guard of Ukraine: International Experience Lessons.

S The paper describes the definition of «military leadership» and «military leader» terms. Based on the foreign scientists' vision on leadership phenomenon, the leadership meaning mainly is considered from the military point of view. The national Fund «Come back alive» has conducted research of US & NATO partners' views on military leadership. As a result, Fund discovered requirement to refine concept in order to adapt it for Ukrainian environment conditions. Besides, the «Come back alive» Fund confirmed the necessity to integrate the modern practices into military individual training because of their effectiveness in leadership skills development.

Key words: military leadership; military leader; leadership skills; training practices; military serviceman; international lessons learned

Луценко Богдан Володимирович, аспірант кафедри педагогіки і психології управління соціальними системами ім. акад. І.А. Зязюна НТУ «Харківський політехнічний інститут»

E-mail: bohdan3888@ukr.net

5. Лебедик Л. В., Стрельников В. Ю. Девять кроков ефективного навчання лідерству. Імідж сучасного педагога. 2007. № 7–8 (76–77). С. 25–30.
6. Луценко О. В. Методика дослідження педагогічних умов формування свідомого ставлення до навчання у майбутніх офіцерів Національної гвардії України. Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Педагогіка. Психологія. 2016. № 1 (8). С. 83–89. URL : <http://jrn1.nau.edu.ua/index.php/VisnikPP/article/view/12352>
7. Романовский А. Г., Михайличенко В. Е., Грень Л. Н. Педагогика лидерства : монография. Харьков : ФЛП Бровин А. В., 2018. 500 с.
8. Чим військовий лідер відрізняється від цивільного? URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/2682781-cim-vijskovij-lider-vidriznaetsa-vid-civilnogo.html>

References

1. Ahaiev, N. A, Kokun, O. M., Pishko, I. O., & Lozinska, N. S., et. al. (2014). Psykholohichne zabezpechennia rozvytku liderskykh yakosteï maibutnikh oftseriv: metod. posib. Kyiv: NDTs HP ZSU [in Ukrainian].
2. Boiko, O. Sut priamoho liderstva v armii. Retrieved from <https://enigma.ua/articles/sutb-pryamogo-liderstva-v-armii> [in Ukrainian].
3. Denysenko, Ye. V. (2018). Formuvannia administratyvno-upravlinjskoi kultury maibutnikh oftseriv Natsionalnoi hvardii Ukrainy u protsesi profesiinoï pidhotovky. (Extended abstract of PhD diss.). Zaporizhzhia [in Ukrainian].
4. Krymets, L. (2018). Liderstvo yak osoblyva forma vlady u suchasnomu viiskovo-profesijnomu seredovyshchi. Visnyk Natsionalnoho universytetu obrony Ukrainy, 2 (50), 51-58 [in Ukrainian].
5. Lebedyk, L. V., & Strelnikov, V. Yu. (2007). Dev'at krokiv efektyvnoho navchannia liderstvu. Imidzh suchasnoho pedahoha, 7-8 (76-77), 25-30 [in Ukrainian].
6. Lutsenko, O. V. (2016). Metodyka doslidzhennia pedahohichnykh umov formuvannia svidomoho stavlennia do navchannia u maibutnikh oftseriv Natsionalnoi hvardii Ukrainy. Visnyk Natsionalnoho aviatyinoho universytetu. Seria: Pedahohika. Psykholohiia, 1 (8), 83-89. Retrieved from <http://jrn1.nau.edu.ua/index.php/VisnikPP/article/view/12352> [in Ukrainian].
7. Romanovskii, A. G., Mikhailichenko, V. E., & Gren, L. N. (2018). Pedagogika liderstva: monografiia. Kharkov: FLP Brovin A. V. [in Russian].
8. Chym viiskovyi lider vidrizniaetsia vid tsyvilnoho? Retrieved from <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/2682781-cim-vijskovij-lider-vidriznaetsa-vid-civilnogo.html> [in Ukrainian].

Дата надходження до редакції авторського оригіналу: 06.11.2019